

ئەفغانستان: ولاتى شاخ و بىابان بە **زُماره**

23-08-2021

نۇوسىرەكان

ناوهندى لېكۆلىنەوهى رووداۋ، مەحموود بابان

گورته : چىرۆكى بىسٽ سال مىملانى ئەمریكا له ئەفغانستان و كۆتاپىھاتنى بە يانزه رۆژ

ئا: مەحموود بابان-ناوهندى لىكۆلینەوهى روودداوا

ئەفغانستان ولاقى شاخ و بىبابان بە ژمارە

پارىزگا و 431 قەھزا

ژمارەي دانىشتوانى ئەفغانستان 39.38 ملىون كەس، كە 48.7 % من و 51.3 % نىرە، 26.2 % ئەفغانىيەكان لە شار دەزىن و 73.8 % لە گوندەكان دەزىن. نزىكە 4.5 ملىون كەس (12 % ولات) لە كابول پايتهخت دەزىن كە دەكەۋىتە رۆزھەلاتى ولاتەوه. پارىزگا كەورەكانى دىكە بىرىتىن لە هەرات (1.9 ملىون)، نەنگەرھار (1.5 ملىون)، بەلخ (1.3 ملىون) و قەندەھار (1.2 ملىون) كەس.

رووبەر و پانتاي ئەفغانستان

ولاتى باشۇورى ئاسيا كە 40 مين ولاتى چىترىن ژمارەي دانىشتوان لە جىهاندا، رووبەرەكەي 652 هەزار و 860 كىلۆمەتر دووجايە، ھىندەرى رووبەرى وىلايەتى تەكساس ئەمریكا و دوو ھىندەرى بەريتانيا دەبىت.

ولاتى شاخ و بىبابان

ئەفغانستان ھەشتەمین ولاتى شاخاوى جىهانە كە زۆ بەش سەخت و قورسە، تەنامەت بۆ كابولى پايتهخت، لە رووي دەرياوە زىاتر لە 2 كىلۆمەتر (6562 پىن) بەرزە. چىا سەختەكانى ھيمالايى ھىندوکوش لە باكۈورى رۆزھەلاتى ولات دادەپۇشىت، لە كاتىكدا بەشىۋەبەكى سەرەكى باشۇورى رۆزئاوا بە بىبابان داپۆشراوە.

3 ملىون و 700 هەزار مەنداڭ لە دەرەوهى قوتاپخانەكانى

بەپى ئامارەكانى [\[1\]](#) ژمارەي ئەو مەنداڭانەي لە ئەفغانستان لە دەرەوهى قوتاپخانەن، كە 60 % ئەو مەنداڭانە كچن.

بەرھەمھىنەرى ماددهى ھۆشىبەر

ئەفغانستان گەورەترين بەرھەمھىنەرى تلىاکە لە جىهاندا و زوربەي ئەو دەرمانانە كە بۆ بەرھەمھىنانى دەرمانى ھېرۆين و ئالوودەبۇون بەكاردەھىنرېت لە باشۇورى رۆزئاواي ئەفغانستان بەرھەمەدەھىنرېت.

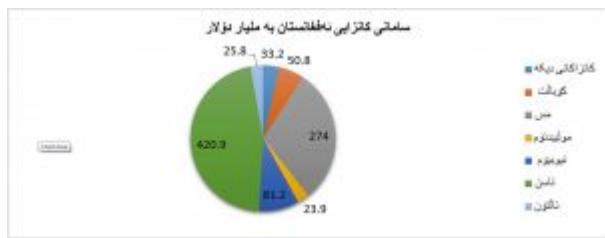
بەپى دواپىن راپۇرتى نووسىنگەي نەتەوەيەكەرتوووهەكان بۆ دەرمان و تاوان [\[2\]](#) كە لە سالى 2020 ئەنجامدراوه 224 هەزار ھىكتار (نېتكەي 553 هەزار و 500 دۆنم) زەوي بەكارھەنداوە بۆ كىشتووكالىكىدىنى تلىاک لە سەرتاسەرى ولات، زىاتر لە نیوهى سەرچەمى كىشتووكالىكىدىنى تلىاک كەوتۇووهە پارىزگاى ھىلمەند لە باشۇورى رۆزئاواي ئەفغانستان كە 115 هەزار و 597 ھىكتار تىدا دەكىرى. بەپى خەملاندەكانى نەتەوەيەكەرتوووهەكان سالى 2020 ئەفغانستان 6 هەزار و 300 تۆن بەرھەمى تلىاک ھەبۈوه، كە بەھاكەي 350 ملىون دۆلار بۇوه. تەنبا 12 پارىزگا لە كۆي 34 پارىزگا ئەفغانستان ماددهى ھۆشىبەرى تىدا ناچىنرى، لەماوهى 20 سالى راپەدوودا بەریزەبەكى زۆر چاندىن ماددهى ھۆشىبەر لە ئەفغانستان زىاديکەردووه.

1 تريلۇن دۆلار سەرمایي گانزايى

تاوهەكى ئەمرە تالىيان سوودىيان لە بازىرگانى تلىاک و ھېرۆين وەردەگەرت، بەلام ئىستا بەشىۋەبەكى كارىكەرى دوكمى ولاتىك دەكەن كەسەرچاۋەبەكى بەنرخى ھەيە و چىن (دۇوھەم گەورەترين ئابوورى جىهان) بېۋىسىتىيەتى بۆ كەشەپىدانى ئابوورى خۆي.

لە سالى 2010دا راپۇرتىكى شارەزايىان و جىولوجىستەكانى سوپاى ئەمریكا پېشىنىدەكەن [\[3\]](#) ئەفغانستان نزىكەي 1 تريلۇن دۆلار سامانى گانزايى وەك ئاسن، مىس، لىسيوم و كۆبالت و ماددهى دەگەمنى ھەبىت.

گرافیک ژماره: 1 نیشانده‌ری سامانی کانزایی ئەفغانستان

سەرچاوه: USGS, Afghanistan GS 2010

زۇربىي ئەفغانىيەكان لە هەزاريدا دەزىن

پىش بلاوبوونەوە ئايروسى كۆرۇنا، بەلايەنى كەممە و 54.5% دانىشتowanى ئەفغانستان لە ژىر ھىلىٰ هەزاريدا ژياون و ئىستا پىشىبىندەكىرىت گەيشتىتە نزىكە 72% دانىشتowan.

169 مين هەزارترين ولاتى جىهان

ئەفغانستان ئەو شويىنە يە كە يەكىكە لە هەزارترين ولاتانى جىهان، بېپى ئىندىكىس گەشەپىدانى مرؤبى كە لەلايەن بەرنامە گەشەپىدانى نەتەوە يەكگەرتۇوەكەن بلاوكراوەتەوە [4] لەنیو 189 ولاتدا رېزىبەندى 169 مين هەبىه و نزىكە 55% دانىشتowanە كە لە هەزاريدا دەزىن.

ئەفغانستان و تەكىنەلۆزىا

8.64 مiliون كەس ئىنتەرنىت بەكاردەھىنن، لەماوهى نىوان سالى 2020 بۇ 2021 ژمارەي بەكارھىنەرانى ئىنتەرنىت بەریزە 22.0% بەرزىبۇوهتەوە.

27.04 مiliون مۆبایل بەكاردەھىنن.

تىچۇووهكاني دوو دەبىيە شەر لە ئەفغانستان

لە دواي ھىرشه كانى 11 يى سىپتەمبەرە و لە سالى 2001 وە گىانى دەيان هەزار كەس لە 30 ولاتى جىهانەوە بۇونە قوربانى، كە قورسترىن باجيان لە لايەن خودى خەلکى ئەفغانستانەوە بۇوە.

ھەرووهە شەركەرەكان ملىيونان كەسيان ئاوارەكىد و خەرجىيەكى زۇريان لەرروو دارايىيەوە سەرفىكەر، كە تريلۇن دۆلارە لەرروو سەربازى و ھاواكارييەوە. لەكەل ئەمەشدا ئىستا شەر لە ئەفغانستان تەواوبۇوە و تالىيان كۈنترۇلى تەواوى ولاتى لە بەرددەستادە، دەكىرىت كارىگەرىيەكانى مىملمانى دوو دەبىيە لەسەر ئەفغانستان و جىهان بەم شىۋەيە بخەينەرۇو.

2001

ئەمە ئەو سالەيە، ئەمرىكا شەرى لە ئەفغانستان بەرپاكرد و ئۆپراسىيۇنى ئازادى خۇرَاڭى لە 7 يى تىشىنى يەكەمى 2001 دەستپىنەكىرد، وەك بەشىك لە جەنگى فراوانترى سەرۋى جۇرج دەبلىو بۇش لە دې تىرۇر لە دواي ھىرشه كانى 11 يى سىپتەمبەر.

وينه زماره: 1 سه ريازاني ئمهه رىكا له 26 تشرىنى دووهمى 2001 له نزىك مهزار شەريفي ئەفغانستان له پىشت سەنگەرىيکەوە خۇيان
ھەشارداواه، سەرچاواه (وينه ئۆلگ نېكشىن/گىتى)

سال 19

ژماره‌ی ئەو سالانه‌یه کە سەربازەکانی ئەمریکا له ئەفغانستان بۇون و واي كردووه کە درىزترین بهشدارىي سەربازانى ئەمریکا بىت له شەرپدا. له سال 2014 وەھەزاران سەربازى ئەمریکا و ناتۇ بەزماره‌يەكى كەمتر له زەھۆ ئەفغانستان مانەوە، ئەمەش دواي گواستنەوهى بەرپرسىيارەتى ئەمنى ولىات بۇ هيزة نەتهەوھىيەكانى ئەفغانستان، له وکاتەوه سەربازە بىانىيەكان يارمەتى راهىئىنان و دەزگا و دەزگا ئەمنبىيەكانى ئەفغانستانىان داوه.

هزار 800

بېپىي وەزارتى بەرگرى ئەمریکا [6] زمارەت ئەندامانى خزمەتگۈزاري ئەمریکا لە تىشىنى يەكەمى 2001 وە لە ئەفغانستان خزمەتبايانى دەدەن.

سالی 2011 له لوونکهی کاري جهندگا نزیکه 130 هه زار سهربازي ئەمریکا و هاوپهيمانه کانی له ئەفغانستان جىگيربۇون، سالی 2014 ناتۇ كۆتايى بە ئەركەكەي له ئەفغانستان هيئا و تەواوى بەرپرسىارەتى گواستەوه بۇ ھىزە ئەمنىييە کانى ناوخۇي ئەفغانستان و كەمكىرىنەوە يەكى خىراي سهربازىي بىانى.

2014

لهم سالله دا به فهرمي کوتاپي به جنه هات، روزی 28 کانوونی يه کهم به رپرساني سه ربارزي ئەمريكا و ناتۆ به و بونه يه ووه ریوچه سمیکيان له باره کای خویان له کابولی پایته ختى ئەفغانستان ئەنجامدا و باراک ئۆباما له به یاننامه يه کدا رايگه ياند [7] "هاتنه ووه سه ربارزه کانمان و ورجه رخاننک يه ولاته که مان و ئىستتا ئەمریكا ئارامتر و زيات بار بزراوه".

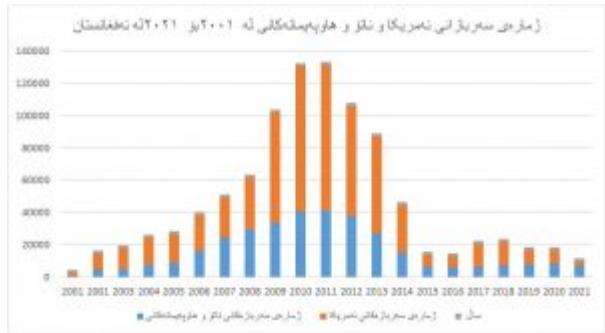
سہ ریا 5200

به پیشنهاد راهکارهای پیشنهادی باید زماره‌ی سه‌ریازیه کانی ئەمیرکایه کە تاوه‌کو روژی 19 ئىتاب له کابولن و ئیداره‌ی بایدن ئامازه‌ی به وەشكەرد ووھ لە هەفتەی رابرد ووھ هېزى زىاده رەوانەی ئەغفغانستان كرد ووھ بۇ يارمەتىدانى چۆلکەرنى ھەشىك، بالبۇخانەي ئەمیركەن لە دلىنابەون لە كىشانە وەھى سەلامەتى، لە ئەغفغانستان.

4 سه‌رفة و بهی حهنه

ڄماڻو، ئه و سه و ڪانه، ئه مریکا که سه و ڪابهت، شهري، ئه فغانستانیان، که ۹۹۹۵.

گیا پرکی اُنماد: ۲ میزوند، بون، سه ریان، نت نکار، نصیر کار، نصیر کار و نصیر کار، له نه که ناسنستار، له نه که ناسنستار، له نه که ناسنستار، له نه که ناسنستار.

سهرچاوه: ئىندىكىس ئەفغانستان، ناتۆ توپزىنه وەسىپاسى Politico

سالى ٢٠٢٠ و ٢٠٢١ ژمارەي بلاوكراوهى فەرمى ناتۆ لە مانگى شوبات بەكارهەنزاوه

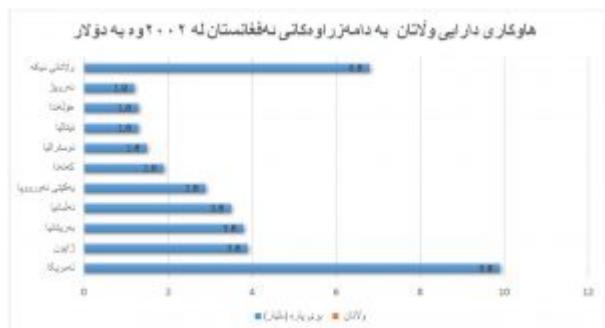
تىچۇووه ماددىيەكانى درېزترىن جەنگى ئەمرىكا لە مىزۇودا

2 تريلۇن و 261 مليار دۆلار

واشىتن بەتهنىيا زياتر لە 2.6 تريلۇن دۆلار لە جەنگى ئەفغانستان خەرجىد. لەكاتىكدا ئەم ژمارە يە هيچ تىچۇووه يە داھاتووش بۇ سەربازانى ئەمرىكا و قازانچى داھاتوو لە قەرزەكانى شەرەدا ناگىرىتەوە. بەپىي راپورتىكى سىگار [8] لە ئەمسالدا كە سەرچاوهى كە وەزارەتى بىرگىرىيە، ئەمرىكا تەنىيا بىرى 837 مليار دۆلارى بۇ شەرکردن خەرجىردووه.

ئەممەش سەرەپاي ئەوهى ئەمرىكا و ھاۋپەيمانەكانى بەشداريانكىد لە پارەداركىدى دامەزراوه نىودەولەتىيەكان لە ئەفغانستان كارياندەكىد، تىچۇووى دارايى راستەقىنە جەنگ قورسە بۇ زۇرىبىي ولىتانى ئەورووپا، بەلام بەريتانيا لە 2001 بۇ 2014 نزىكەي 21 مليار پاوهن خەرجىردووه.

گرافىك ژمارە: 3 بەشداربۇونى ولىتان لە ھاۋكاري دارايى بە دامەزراوه كانى ئەفغانستان لە ٢٠٢٠ وە بە دۆلار

سەرچاوه: SIGAR

145 مليار دۆلار

ئەو بىدەيە كە ئەمرىكا لەسالى 2002 وە بۇ جىبەجىكىدى بەرنامە ئاوهەدانىيەكان لە ئەفغانستان دابىنكىردووه زياترە لە 145 مليار دۆلار، بەپىي راپورتەكەي سىگار ئەو بىدەپارىدە بۇ كۆمەملىك پرۇژە بەكارەدەھىنرىت لەوانە بۇ درووستكىرىدى هىزى ئاسايىشى نەتەوەيى ئەفغانستان، پىشىخسلىنى حکومىتى باش و ھەولەكانى دژە ماددهى ھۆشىبەر.

راهىنان بە 300 ھەزار سەربازى ئەفغان

ژمارەي ئەو سەربازانە ئەفغانستان كە لە لايەن ئەمرىكاوه مەشقىيان پېكراوه. رۆزى 16 ئىتاب 2021 جۇ بایىن رايگەياند "ئىمە هىزىكى سەربازى ۳۰۰ ھەزار بەھىز لە ئەفغانستان مەشقىپىكىد بەشىۋەيەكى زۆرباش، كە هىزىكى كەورەتەر لە سەربازى زۆرىكى لە ھاۋپەيمانەكانى ناتۆمان".

تیجواوه مرؤییه کان جهنجی 20 ساله

تیچووی مرؤیی، بو ئەفغانییه کان، بو كريکاراني رىكخراوه ناخكومييە کان و پەيمانىيان و سەربازان و خىزانە کانيان نازمىردرىت. خەملاندىن قوربانىيە کان وەک ئەنجامىنىڭ راستەو خۇجەنگە کەھەيە، بەلام زۆر كەم باسى باجي خەرجىيە ناپاستەو خۇجەنگە مەلمانىيە کە وەک (ھەزارى، برسىبۈون، نەخۇشى دەرروونى و كارىكەرىيە کانى تەمەن درىزى لە سەر تەندرووستى و خۇشكۈزەرانى) دەكەن.

لە نىوان هېزە کانى ھاوبەيماناندا، كارمەندان و بەلىنده رانى سوپاي ئەمرىكا زۇرتىرىن زيانيان بەركەوتتووه، ھەروەھا سەربازانى ئەمرىكا بەزمارەيە کى زۆر زىاتر لە گەلانى دىكەي ئەورووپا گيانيان لە دەستداوه. ھاولاتيانى مەدەنلىقىسىز، ھەزە ئەمنىيە کانى ناوخۇ ئەفغانستان بەشى زىاتر لە نىيۇھى زيانە مرؤییە کان لە جەنگى ئەفغانستاندا پىكىدىن.

2352 سەربازى ئەمرىكا كۈزراوه

ژمارەي ئەندامە سەربازىيابانى ئەمرىكا كە تاوهە كۆئەم مانگە لە ئەفغانستان گيانيان لە دەستداوه.[\[9\]](#) بەلام بەپىي داتاكانى سىگار [\[10\]](#) ئەم ژمارەيە كەمپىك زياترە و 2443 سەرباز گيانيان لە دەستداوه.

20 ھەزار بىرىندارى جەنگ

ژمارەي ئەندامانە ئەزىزەتكۈزۈرى ئەمرىكى كە لە جەنگدا بىرىنداربۈون، بەلام بەپىي داتاكانى سىگار 20 ھەزار و 666 كەس.

66 ھەزار سەرباز و پۆليس ئەفغانستان كۈزراون

بەپىي راپۇرتىكى ژمارەنى خەرجىيە کانى جەنگ لە لايەن پەيمانگەي واتسۇنى زانكۆي براون بۇ كارووباري نىودەولەتى [\[11\]](#) ژمارەي مەزەندە كراوى پۆليس و سەربازى نىشتىمانى ئەفغانى تاوهە كۆئەمى ئەمسالدا 1109 ھاولاتى سىقىلى ئەفغانى كۈزراون و 3524 ھاولاتىش بىرىنداربۈون، وانه بەرپىزەي 47% زىادى كردووھ بە بەراورد بە ھەمان ماوهى سالى رايدوو.

47245 قوربانى مەدەنلىقىسىز (سقىيل)

بەپىي پرۇزەي جەنگى زانكۆي براون [\[12\]](#). ژمارەي ئەو ھاولاتىيە ئەفغانيانى ئەمسالدا 1109 ھاولاتى سىقىلى ئەفغانى كۈزراون و 3524 ھاولاتىش نەتهەوھىيە كەرتووھ كان لە ئەفغانستان [\[13\]](#) تەنبا لە نىيۇھى يەكەمى ئەمسالدا 47% زىادى كردووھ بە بەراورد بە ھەمان ماوهى سالى رايدوو.

51 ۋىلات بەشدار لە جەنگ

ژمارەي ئەو ۋىلاتانە لە نىيۇ ناتۇ و گەلانى ھاوبەش كە لە شەرى ئەفغانستاندا شەپىان كردووھ.

1441 سەربازى ناتۇ كۈزراون

بەپىي زابكۇي براون ژمارەي ئەندامانى ئەزىزەتكۈزۈرى ھاوبەيمانان كە لە ۋىلاتانى دىكەي ئەندامى ناتۇ تاوهە كۆئەمى ئەمسالدا 1109 ھاولاتى گيانيان لە دەستداوه.

441 كارمەندى رىكخراوه مرؤییە کان

ژمارەي كارمەندانى رىكخراوه مرؤییە کان و ناخكومىيە کان تاوهە كۆئەمى ئەمسالدا 1109 ھاولاتى گيانيان لە دەستداوه.

75 رۆزىنامە ۋەقانان

بەپىي ليژنەي پاراستنى رۆزىنامە ۋەقانان [\[14\]](#) لە 2000 تاوهە كۆئەمى ئەمسالدا 70 رۆزىنامە ۋەقانان و ميدياكار كۈزراون.

51 ھەزار و 191 چەكدار (ئۆپۈزسىيون)

ژمارەي چەكدارانى دەز بە دەكتورانى ئەفغانستان و ئۆپۈزسىيون كۈزراون، ھەرچەندە ژمارەيە كى درووستت هيچ كاتىك بىلائىنە كراوهە تەھە.

[15] بیانو، زنان و مدنّدان له هیڑشه‌کانی ای ٿئولوولدا کوڙاون.

گرافیک ژماره: 4 ژماره‌ی کوژراون له جه‌نگی 20 ساله‌ی اهله فغانستان

SIGAR: سہیوں

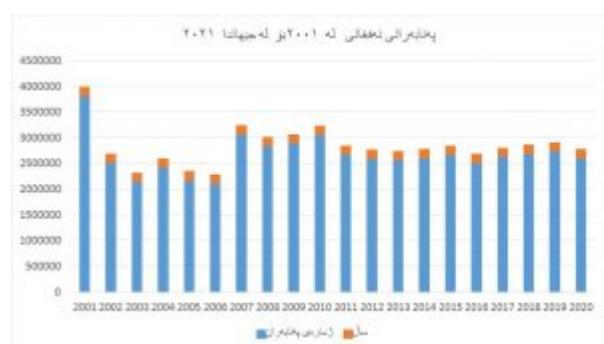
ئاوارەپۈونى نیو خۆبى و بەناھەرى لە ولاتانى دراوسى

2 میلیون و 700 هزار، زماره‌ی ۷۰۰ و ۲ میلیون هزاری فغانیانه‌ی له سره‌تای له مساله‌و له نیوچوکدا تاواره‌بوون به‌هئی تووندیزی و نائارامیه‌وه ناچاریبوون مال و گوزه‌رانی خویان به‌جیبه‌هیلن و له ناوچوی و لاته‌کهی خویاندا، هه‌روه‌ها به‌پی UNHCR کوی گشتی زماره‌ی تاواره‌ی ناوچویی زیاتر له ۳.۵ میلیون که‌س. له کوی ۳۴ بارزیگا له ۳۲ بارزیگا که‌بیسی تاواره‌بوونی رژوهه‌ملن تندتا تومنارکراوه

بەپی دوایین راپورتی [\[16\]](#) UNHCR کۆی ژمارەی پەنابەرانی ئەفغانی له جىهاندا و له سالى 2020 گەيشتووەتە 6.2 ملیون کەس، نزىكەي 86% ئەو پەنابەرانە له سەن ولاتى دراوسىن و زىاتر له 12% له ولاتانى ئەورووپا دەھىن، بەم دوایيەش ھەرىيەكە له ولاتانى ئەلمانىا. هەۋەندىدا، فەرەنسا، سوېد، فىنلەندىدا و نەروىز رايانگەيەكى كاتى ناردنەوەي بەناخوازانى ئەفغانى رادەھەستىن.

بېپى ئازانسى پەنابەرانى نەتەوەيە كىرتووەكان UNHCR لەمانگى تەمۇوز 2021 ئەفغانىيەكان دووھم گەورەتىرىن دانىشتوانى ئاوهەن لە حىستاندا كە ئىدان و باكستان، میاندارى، نىزىكە، ئەفغانستان، كەدەھەن.

گرافیک احتمال ۵ بهناهه اف، افغانستان، UNHCR دوستیات، به این شکل

سنه ٢٠١٥: UNHCR

حیاوازی، بِهْجَوْن، ئەم رکبەكان

به پی راپرسیه کی ناوهندی لیکوئینه و هی کاروباری گشتی هسوس شیدت پریس که له 12 بو 16 ئاب ئەنjamدراوه [17]، 60% ئەم رکبیه کان بە حەمنیان وایه کە دەلین شەوی، ئەفغانیستان، شایاون، شەوکدن، نییه، له کاتندا بەند، ادب سییه ک، گالب [18] له ساڭر.

تەنبا 11 رۆز

ژمارهى ئەو رۆزانەيە كە خايىندى بۇ تالىبىان بۇ ئەوهى دەسەللىتى حکومەت لەدواى دەستكەوتە گۈنگەكان لە سەرانسەرى ولاتدا لە دەستبىدەن، لە رۆزى 15 ئاب تالىبىان دەستى بەسەر يەكەمین پايتەختى پارىزگاكەي خۇيدا گىرت لە زەرنج لە پارىزگاي نىمرۆز لە سننورى ئىران تەنبا چەند رۆزىك دىكە و تاوهكولە 15 ئاب [19] كۆنترۆلى كابول بکەن.

لە كۆتايدا، رۆزى 16 ئاب، جۇ بايدىن سەرۆكى ئەمريكى لە كۆشكى سېپى بەرگرى لە كىشانەوهى سەربازان ئەمريكى دواى دەستبەسەراكىتنى خىراي برووسكە ئاساي تالىبىان بەسەر ئەفغانستان رايگەياند [20] "دوو ترلىيون دۆلاريان لە ئەفغانستان خەرجىرىدۇوه، پشتىوانىي حکومەتىان كردووه و ھىزەكانيان بۇ پېچەكىردوون، بەلام بەرامبەر تالىبىان شەريان نەكىد و سەركەرەكانيان ھەلاتن". رۆزى سىيشەممە زەبىحوللا موجاھيد، كۆتهبىزى تالىبىان لە يەكەم كۆنگەرەي رۆزئامەقانىدا دواى كۆنترۆلىكىرنى زۇرىنه ئەفغانستان رايگەياند [21] "دواى 20 سال لە ململان، توانيمان [ئەفغانستان] ئازاد بکەين و بىانىيەكان دەربكەين.. ئەوه شانازىيەكى گەورەيە بۇ ھەموو نەتەوەكەمان.. ئىمە شانازى دەكەين كە بتوانىن كارىك بۇ گەلەكەمان بکەين و لە مىۋوودا بىنوسرىتەوە". رۆزى چوارشەممە سەرۆكى ئەفغانستان بۇ يەكەم جار دواى جىھىيەتنى ولاتەكەي لە ئىماراتەوە پەيامىكى ۋىدىيۆپى بىلاوكەرەوە و رايگەياند [22] "ناچار" بۇوه ئەفغانستان جىبىتلىكتى بۇ ئەوهى رىنگە لە رىانى خوبىن و دروستبۇونى كارەساتى گەورە بىگەرىت و تەنبا بە كىلاو و پىلاوهكانمەوە رۆشتىم".

وينە: لە 15 ئاب 2021دا لانى كەم 640 ئەفغانى لە كابولەوە چۆلكرانون بۇ فرۇكەيەكى ھىزى ئاسمانى ئەمريكى

سەرچاوهكان

Adela Suliman. *The Washington Post*. 20 8, 2021.
. (2021 ,8 /<https://www.washingtonpost.com/world/2021/08/20/afghanistan-war-key-numbers>

GIOVANNA COI. *The war in Afghanistan — by the numbers*. 19 8, 2021.
,8 20 /<https://www.politico.eu/article/war-afghanistan-numbers-costs-taliban-migration-europe-refugees> (تاریخ الوصول 20 8, 2021)

.<https://www.aljazeera.com/news/2021/8/12/10-maps-to-understand-afghanistan-interactive>
,8 20 (تاریخ الوصول) The Visual Journalism Team. *BBC News*. 18 8, 2021. <https://www.bbc.com/news/world-asia-57767067>
. (2021

<https://www.unicef.org/afghanistan/education> [1]

[2]

https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afghanistan/20210503_Executive_summary_Opium_Survey_2020_S_MALL.pdf

<https://pubs.usgs.gov/of/2011/1204/pdf/01.pdf> [3]

<http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/AFG> [4]

<https://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/6947.htm> [5]

[6]

<https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2732900/taliban-take-kabul-us-troops-arrive-to-facilitate-departure>
/s

[7]

<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/12/28/statement-president-end-combat-mission-afghanista>
n

<https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-21-46-LL.pdf> [8]

[9]

<https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2732900/taliban-take-kabul-us-troops-arrive-to-facilitate-departure>
/s

<https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-21-46-LL.pdf> [10]

[11]

<https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2021>

[12]

<https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2021>

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf [13]

[14]

https://cpj.org/data/killed/?status=Killed&motiveConfirmed%5B%5D=Confirmed&type%5B%5D=Journalist&start_year=1992&end_year=2018&group_by=year

<https://www.911memorial.org/visit/memorial> [15]

/<https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends> [16]

[/https://apnorc.org/projects/most-americans-say-the-wars-in-afghanistan-and-iraq-were-not-worth-fighting \[17\]](https://apnorc.org/projects/most-americans-say-the-wars-in-afghanistan-and-iraq-were-not-worth-fighting)

[https://news.gallup.com/poll/9994/public-opinion-war-afghanistan.aspx \[18\]](https://news.gallup.com/poll/9994/public-opinion-war-afghanistan.aspx)

[https://www.washingtonpost.com/world/2021/08/16/taliban-timeline \[19\]](https://www.washingtonpost.com/world/2021/08/16/taliban-timeline)

[https://www.rudaw.net/sorani/world/1608202111 \[20\]](https://www.rudaw.net/sorani/world/1608202111)

[https://www.rudaw.net/sorani/world/170820218 \[21\]](https://www.rudaw.net/sorani/world/170820218)

[https://www.rudaw.net/sorani/world/180820216 \[22\]](https://www.rudaw.net/sorani/world/180820216)